

Verslag van een bezoek door de Voorzitter met een delegatie aan Japan (25 maart tot 1 april 2000)

VERSLAG

Vastgesteld 6 februari 2001

1. Doeleinden en opzet van het bezoek

Op uitnodiging van het Huis van Raden (House of Councillors) bracht een parlementaire delegatie vanuit de Eerste Kamer der Staten-Generaal onder leiding van haar Voorzitter, mr. F. Korthals Altes, een bezoek aan Japan. Het bezoek duurde van 25 maart tot 1 april 2000. De delegatie bestond uit de leden prof. dr. H. E. S. Woldring (CDA), ir. N. G. Ketting (VVD), drs. M. A. M. Wöltgens (PvdA), drs. B. van Schijndel (GroenLinks), prof. dr. ir. E. Schuurman (RPF/GPV), E. H. Schuyer (D66). De Griffier van de Kamer Chr. L. Baljé begeleidde de delegatie.

Het bezoek diende diverse doeleinden:

1. Allereerst ging het om het afleggen van een tegenbezoek aan het Japanse House of Councillors. In oktober 1998 had een politiek breed samengestelde delegatie uit deze Japanse Senaat een geslaagd bezoek gebracht aan Nederland en de Eerste Kamer. In 1999 nodigde de Voorzitter van de Japanse Senaat de Voorzitter van de Eerste Kamer uit om met een delegatie uit de Kamer verdere verdieping van de parlementaire betrekkingen te bewerkstelligen.
2. Ten tweede was dit parlementair bezoek bedoeld als factor in de viering van het bestaan van de 400-jarige relatie tussen Nederland en Japan. Deze bedoeling werd mede tot uiting gebracht door de delegatie de gelegenheid te bieden op meerdere locaties kennis te maken met of de kennis te verdiepen van Japan. In dat verband verrichtte de Voorzitter onder andere de pre-opening van het Deshima restauratieproject.
3. Duidelijk was ook dat van Japanse zijde veel waarde werd gehecht aan het bezoek in het perspectief van het voorziene staatsbezoek van het Keizerlijk echtpaar naar Nederland in dit jaar. Op bijzondere wijze bleek dat uit de audiëntie die het keizerlijk paar de heer en mevrouw Korthals Altes verleende. Daarnaast was het mogelijk bij formele ontmoetingen het Nederlandse standpunt te markeren, zoals bij een bezoek aan de toenmalige minister-president van Japan, de heer Keiro Obuchi. Voorzitter Korthals Altes benadrukte bij iedere passende gelegenheid dat het verleden niet vergeten kon worden en dat daaruit de lessen niet verloren mochten gaan, maar tevens dat latere generaties niet

schuldig gehouden konden worden voor de ernstige fouten door eerdere generaties begaan.

4. Van Japanse zijde bestond ook grote belangstelling voor politiek-economische ontwikkelingen in Nederland en voor de voortgang in het Europees integratieproces. De heer Korthals Altes was daarom uitgenodigd langere uiteenzettingen over deze onderwerpen te geven, gevolgd door een algemene gedachtewisseling met de delegatieleden, voor de Europese Commissie van de Keidanren en voor het Diplomatic Research Committee van de LDP. (de conservatief georiënteerde Liberaal Democratische Partij).

(De voordrachten van de heer Korthals Altes zijn aangehecht als bijlagen 2 en 3).

In deze besprekingen en bij andere ontmoetingen kon de delegatie kennis nemen van de situatie van de Japanse economie. Steeds bleek dat van Japanse zijde een verdere intensivering van financieel-economische banden op prijs werd gesteld.

5. Tenslotte was door de Japanse gastheren in het drukke programma op royale wijze plaats ingeruimd om de delegatie te doen genieten van kunst, cultuur en religie, van landschap en architectuur, van Nederlandse invloed en aanwezigheid in het verleden en de Japanse vertaling daarvan.

De delegatie is haar Japanse gastheren, en in het bijzonder de Voorzitter van het Huis van Raden, de heer Juro Saito, bijzonder erkentelijk voor de vriendschappelijke ontvangst en het even interessante als diepgaande programma dat was opgesteld (zie bijlage 1). De uitvoering ervan werd op buitengewoon bekwame en vriendschappelijke manier vervuld door de heer Yuji Nakamura, Directeur-Generaal Internationale Betrekkingen van het Hogerhuis, bijgestaan door zijn staf onder wie de heer Kobayashi. Indrukken en herinneringen zullen de leden van de delegatie bijblijven. Vermelding verdient de grondige en hartelijke wijze waarop het bezoek in Nederland werd voorbereid door de Japanse ambassadeur, Z. E. Tadashi Ikeda, en zijn staf onder wie de heren Yamamoto en Nomura. In Japan werd de delegatie op onvermoeibare en kundige wijze bijgestaan door ambassadeur F. P. R. van Nouhuys, die met zijn echtgenote zijn residentie enkele malen gastvrij openstelde, en met zijn staf een verhelderende briefing verzorgde. Bijzondere dank gaat uit naar de heren Milders en Nieuwpoort. Te Nagasaki had de delegatie het genoegen de heer Matsuda, de Nederlandse honorair-consul, te ontmoeten en te Osaka, de heer drs. J. de Vries, consul-generaal te Osaka/Kobe. Van diverse zijden werd de delegatie ook met terzake doende documentatie voor en tijdens de reis gesteund.

De delegatie spreekt gaarne aan allen haar dank uit voor de bijstand verleend en de ondervonden tegemoetkomendheid.

De delegatie hoopt en vertrouwt, dat het afgelegde bezoek ertoe mag bijdragen dat de betrekkingen tussen Japan en Nederland over een ruim scala van belangen en interessen nog verder zullen verdiepen, waarmee de uitzonderlijkheid van een 400-jarige relatie op grote afstand haar bijzondere betekenis blijft behouden.

2. Politiek-historische achtergrond van Japan.

Het Japanse keizerrijk heeft zich gedurende lange tijd vrijwel volledig afgesloten van de wereld. Behalve contacten met Chinezen en Koreanen waren het vanaf 1639 vooral Nederlanders die de Japanse elite een venster op de wereld boden door handelsbetrekkingen en in de overdracht van natuurwetenschappelijke en medische kennis. Bovendien werden de Nederlanders, buiten de verplichte hofreizen – waar gelukkig

mooie verslagen van bestaan, opnieuw uitgegeven of met eigentijdse opvattingen becommentarieerd – in hun bewegingsvrijheid beperkt tot een klein kunstmatig eilandje, Deshima, in de baai van Nagasaki. Deze positie van de Nederlanders was het gevolg van het uitzenden van vijf schepen in 1598 door de Rotterdamse Compagnie, waarvan alleen het schip «Liefde» de baai van Usuki bereikte op 19 april 1600. De opkomende shogun Tokugawa Iyasu zag voordelen in blijvende contacten met de Nederlanders, ook al omdat dezen handel boven zotisme prefereerden. In 1609 – de Verenigde Oostindische Compagnie was in 1602 tot stand gekomen – kwam het tot een uitwisseling van respectvolle brieven tussen stadhouder Prins Maurits en de Japanse keizer, die de Nederlanders tegelijkertijd vier licenties gaf om vrijhandel te drijven op Japan. Die beslotenheid bevorderde het eigen feodale systeem dat Japan kenmerkte, geholpen door de geografie van Japan en het buddhisme. In de tweede helft van de 19e eeuw werd Japan gedwongen zich open te stellen voor de (opkomende) westerse grootmachten. Niet langer konden de Japanse heersers de voorwaarden van de buitenlandse betrekkingen eenzijdig bepalen. De Nederlanders verloren gaandeweg de exclusiviteit van die contacten. Spoedig leidde deze ondergeschikte positie van Japan in afgedwongen handelstractaten met extraterritoriale rechten voor de westerse vreemdelingen tot ergernis. Deze ergernis kwam tot uiting in de Meiji-restauratie in 1868, waarin de keizer zijn politieke macht heroverde, en die het binnen- en buitenlands beleid fundamenteel wijzigde. Japan streefde naar het herwinnen van zijn autonomie door – binnen zelfbepaalde culturele kaders – westerse militaire technologie en politieke, sociale en economische modernisering in te voeren. Voor de uitlijning van die hervormingen bezochten Japanse delegaties Europa, in het bijzonder het eenwordend Duitsland van die tijd, en de Verenigde Staten. De belichaming van dit streven vond plaats in twee belangrijke documenten: de grondwet van 1889 en het keizerlijk decreet inzake het onderwijs van 1889. Nieuwe politieke instellingen als een parlement en een juridisch stelsel kwamen tot stand. De modernisering leverde Japan ook een zeer invloedrijke bureaucratie op. Het bewijs voor het succes van deze politiek leek geleverd met expansie van Japan in China en Korea, het maritiem verslaan van Rusland in 1905, en in de overname van Duitse bezittingen in China en de Stille Oceaan in de Eerste Wereldoorlog. Ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog en de crisis van de jaren dertig kon Japan zich economisch richten op markten rond de Stille Oceaan. Daardoor, en door de oorlogsinspanning, groeide de inmenging van de Japanse overheid in de economie. Als gevolg weer van deze militaire en economische expansie, gepaard gaande aan grondstoffenschaarste in eigen territorium en door een verkrampd en autoritair binnenlands politiek en ideologisch stelsel ontstond een explosief mengsel, dat in de Japanse deelneming in de Tweede Wereldoorlog een uitweg zocht. Die uiting leidde in eerste aanleg tot de opbouw van een overzees Japans imperium, dat de Japanners ook het toenmalig Nederlands-Indië deed aanvallen, waar vele Nederlanders direct en indirect het slachtoffer werden van Japanse superioriteitsgevoelens en onmenselijke behandeling. Die zwarte episode in de Japans-Nederlandse verhoudingen heeft blijvende wonden geslagen bij verdere Nederlandse generaties. Wonden die vermeerderd werden toen bleek dat de Japanse bezetting de dekolonisatie van Indonesië inleidde. Het zou moeilijk blijven voor alle betrokkenen nieuwe evenwichten te vinden en open verhoudingen aan te gaan of te herstellen. Overigens kreeg Japan ook zeer te lijden door de reacties op het Japans imperialisme. Miljoenen Japanners kwamen om, velen werden dakloos en de economie werd tot een kwart gereduceerd. Bovendien werden twee grote bevolkingscentra – Hiroshima en Nagasaki – getroffen door de onvoorstelbare verwoestingskracht van de atoombom. De delegatie bezocht het Atoombommuseum te Nagasaki en kwam onder de indruk

3. Japan na de Tweede Wereldoorlog

Door toedoen van een voornamelijk Amerikaans bezettingsleger werd een koers ingeslagen naar nieuwe modernisering en democratisering van Japan. Door regelgeving werden militarisme en ultranationalisme afgeschaft, werden de ontwapening van Japan en democratische samenlevingsvormen bewerkstelligd, en grote landhervormingen verwezenlijkt. De nieuwe grondwet van 3 mei 1947 werd gezien als de bekroning van de institutionele wijzigingen. In artikel 1 werd de keizer gedefinieerd als symbool van de staat en van de eenheid van het volk, waarmee de afstand van de goddelijkheid die de keizer in zijn nieuwjaars-toespraak van 1946 had uitgesproken, werd bevestigd. Kabinetten waren voortaan verantwoording schuldig aan het parlement, bestaande uit twee kamers. In artikel 9 deed Japan afstand van oorlog als een soeverein recht en werden strijdkrachten ontmanteld. Het huidige, technologisch goed uitgeruste militaire apparaat werd dan ook formeel als politiemacht beschouwd. Artikel 24 trachtte een gelijkstelling tussen man en vrouw te funderen om daarmee het traditionele en hiërarchische Japanse familie-systeem te ontmantelen. Zo werd getracht het Kokutai-concept te breken omdat het zeer bruikbaar was gebleken voor de koestering van ultranationalisme. Onderling verbonden werd in dit concept van «unieke essentie» van de Japanse staat het keizerlijk systeem en de continuïteit van de keizerlijke familie, gebaseerd op de mythologie van het staats-shintoïsme, en de hiërarchische patrilineaire structuur van de familie (de «ie») in elkaars verlengde geprojecteerd, waardoor plicht tot trouw en gehoorzaamheid aan het familiehoofd op de keizer overgedragen werd. Tevens werd getracht de macht van de grote vooroorlogse economische composiete bedrijven (de «zaibatsu») te beteugelen door middel van ontbinding, anti-monopoliewetgeving, deconcentratie en vervreemding van aandelen. Mede door de gewijzigde internationale verhoudingen kwam van dit streven niet veel terecht. De nieuwe organisatievorm in Keiretsu, met een bank als spil, deed de Zaibatsu eigenlijk voortleven. Vanaf 1948 werden door het ontstaan van de koude oorlog, de totstandkoming van de communistische volksrepubliek China in 1949, de oorlog in Korea in 1950 en volgende deling, alsmede door andere conflicten en spanningen conservatieve tendenties in Japan in de kaart gespeeld. Die conservatieve krachten vonden vooral een politiek onderdak in de Liberaal Democratische Partij (LDP), die in 1905 was ontstaan uit een samengaan van de Liberale Partij en de Democratische Partij. Binnen de LDP zijn het in het bijzonder de fracties, die gegroepeerd zijn rond personen en niet rond politieke programma's, die door eventuele onderlinge allianties de dienst uitmaken. Tot 1993 heeft de LDP, ondanks dit gebrek aan eenheid, zelfstandig kunnen regeren. Vanaf dat jaar waren mede door afsplintering van de LDP, pogingen tot hervormingen en nieuwe politieke partijen, coalitieregeringen nodig. Maar de LDP is oppermachtig gebleven door zijn verbindingen naar het bedrijfsleven de daaruit voortvloeiende verkiezingsfondsen en het bestaande districtenstelsel waarin het platteland zeer oververtegenwoordigd was. Naast de LDP steunt het conservatisme in Japan op het zakenleven en het ambtenarenapparaat. Vanaf de eerder vermelde Meiji-restauratie heeft de bureaucratie een belangrijke functie vervuld. Door het opleidingsstelsel van de elite, voornamelijk geconcentreerd rond enkele elite-universiteiten, en het systeem van herintreding in het bedrijfsleven of openbare organisaties na een naar verhouding vroege pensionering van ambtenaren, is een tamelijk geïntegreerde machtsstructuur in Japan een gegeven gebleven.

4. Recente ontwikkelingen

De oliecrises van de jaren zeventig, de niet meer vanzelfsprekende Amerikaanse protectie, het wegvallen van de Oost-Westtegenstelling en de sociaal-economische ontwikkelingen in Japan hebben het land doen beseffen dat een nieuwe internationale koers zou moeten worden uitgezet. In een rapport van een regeringsstudiegroep van 1980 werd een «veelomvattend veiligheidsbeleid» uitgewerkt. Japan zou zijn belangen moeten beschermen door een combinatie van diplomatie, nationale defensie, financieel-economische maatregelen en internationalisering, waaronder hulpverlening en ondersteuning van internationale organisaties waaronder het Hoge Commissariaat van de Vluchtelingen. Hoewel qua hulpprogramma's het accent op Zuid-Oost Azië bleef vallen, ontstond ook Japanse presentie in het Midden-Oosten en Afrika. Met die benadering werd gebroken met de «low profile» politiek die was ingezet na de Tweede Wereldoorlog door minister-president Yoshida. Tevens kreeg deze verlegging van de koers gestalte in het «Heisei»-tijdperk, dat met de troonbestijging van keizer Akihito na de dood van keizer Hirohito, waarmee het langdurige «Showa»-tijdperk werd besloten. Maar deze inspanningen, met weinig gevolgen voor de eigen samenleving, leverde Japan tegelijkertijd het verwijt – vooral in VS – op van goedkope «chequeboekdiplomatie». Intern was evenmin iedereen ingenomen met de drang tot internationalisering. In het parlement werd in 1992 de deelneming aan vredesoperaties van de VN dagenlang door de socialistische partij vertraagd door de zogenaamde «ossegang», d.w.z. zo langzaam mogelijk naar de stembus gaan.

Begin jaren negentig bleek het Japanse economische model ook kwetsbaar, waardoor de geheel eigen netwerkeconomie, waarin een duidelijke scheiding tussen publieke en privé-sector onder druk kwam te staan, de positie van conglomeraten binnenlands overgewaardeerd bleek en de omringende wereld steeds minder genoegzaam met de ondoordringbaarheid van het Japanse distributiesysteem, de toepassing van vrijwillige exportreducties en andere hoge beschermingsmaatregelen van de eigen markt. Onverwacht steeg de werkloosheid, met name onder jongeren, zakte de binnenlandse consumptie in, bleken binnenlandse financiële injecties voor het stimuleren van de economie en ter wille van de exportbevordering minder werkingskracht te hebben, ook al omdat Japan reeds een zeer groot aandeel in de wereldeconomie heeft. Bovendien bevorderde de sterke yen een exportbeleid allerm minst. Het bleek de delegatie dat stimulering van de binnenlandse consumptie een niet makkelijk te vervullen beleidsdoel is. Merkwaardig is ook dat een voor technologische producten zo gevoelig land als Japan een onevenwichtige toepassing van die producten kent. De invoering van computers in de financiële dienstverlening hapert bijvoorbeeld. In algemene zin heeft Japan zich steeds kunnen modelleren naar een succesvolle staat en samenleving elders in de wereld. Het succes van het moderne Japan heeft ertoe geleid dat een dergelijk te kopiëren model elders niet meer bestaat. Ook in dat opzicht lijkt Japan meer op eigen kracht en creativiteit teruggeworpen. De meest ingrijpende transformatie lijkt toch wel de aanpassing van de Japanse conglomeraten aan de zich mondialiserende markt. In de jaren negentig zijn veel van deze bedrijven werkelijk transnationale ondernemingen geworden door grote investeringen in het buitenland en export van technologische kennis. Op die wijze wordt de traditionele Japanse verbondenheid tussen publieke-, private- en bedrijfsbelangen doorbroken, wat tot verdere deregulering moet leiden, en wordt de Japanse binnenlandse markt met geïmporteerde Japanse productie beconcurrereerd met stevige daling van prijzen tot vreugde van de Japanse consument. Tevens staan Japanse bedrijven meer open voor allianties, fusies en zelfs overnames. Herijking is ook noodzakelijk omdat het bestaande collectivistische

waarden- en cultuurpatroon aan verandering en kritiek onderhevig is. Het systeem van lifetime-employment is niet vanzelfsprekend meer, de bereidheid tot werken tot de dood er op volgt («karoshi») en inschikkelijkheid neemt af, het traditionele karakter van een hiërarchisch geordende en consensusgerichte maatschappij wordt vooral door de westers georiënteerde jeugd van vraagtekens voorzien onder andere in een andere stijl van wonen, kleden en culturele preferenties. Het aandeel van vrouwen in het management (en eigendom) van kleinere en midden-bedrijven groeit. De wens tot en het belang van internationalisering zet de Japanse homogene en ook wel insulaire bevolking onder druk, ook al omdat de leefruimte voor de bijna 130 miljoen Japanners beperkt is, terwijl de aandrang tot ruimteconsumptie toeneemt. De delegatie kreeg de indruk dat het zoeken naar nieuwe wegen en informatie een rol speelde in de uitnodiging aan de voorzitter langere uiteenzettingen te houden over het Nederlands sociaal-economisch model en de recente ontwikkelingen binnen de Europese Unie, en de open uitwisseling van informatie met de Japanse gesprekspartners. Intensief was in dat opzicht ook het overleg met de heer Shimpō, vice-minister voor internationale economische zaken. In algemene zin bleek de hier geschetste tendentie uit het uitzenden van een onderzoekscommissie van de Keidanren naar «Brussel» (waarvan het rapport ter beschikking kwam tijdens het bezoek van de delegatie) en de verwachtingen die gekoesterd werden ten aanzien van de voorziene bijeenkomst van de G7/G8 op Okinawa.

5. Het Japanse politieke en parlementaire systeem.

In relatie tot de zojuist beschreven veranderingen en herijkingen in de Japanse samenleving worden thans ook wijzigingen in het Japanse politieke systeem overwogen die mede moeten leiden tot herzieningen van de («Amerikaanse») grondwet van 1947.

Het Japanse keizerrijk kent grosso modo een klassieke scheiding van machten. De rechterlijke macht, met een Hooggerechtshof aan de top, is onafhankelijk. De uitvoerende macht berust bij het kabinet, geleid door de minister-president, dat verantwoording verschuldigd is aan het bicamerale parlement (de Diet). De minister-president is lid van het Huis van Afgevaardigden en wordt aangewezen door de Diet. Ministers worden door hem aangesteld en ontslagen; zij zijn in meerderheid lid van het parlement. Aanvaarding van een motie van wantrouwen of verwerping van een motie van vertrouwen in de regering in het Huis van Afgevaardigden dwingt het kabinet tot aftreden, tenzij het Huis binnen tien dagen wordt ontbonden. De Raad van Controle, een onafhankelijk grondwettelijk lichaam, is verantwoordelijk voor de jaarlijkse controle op de staatsboekhouding. Japan is verdeeld in 47 prefecturen en kent een gedecentraliseerd bestuur met eigen raden op elk niveau. De gouverneurs van prefecturen, burgemeesters en leden van de raden worden gekozen door de geregistreerde kiezers.

De bicamerale Nationale Diet is het hoogste machtsorgaan en het enige wetgevende lichaam. Het kwam oorspronkelijk in 1890 als gevolg van de Meiji-constitutie als keizerlijke Diet tot stand. De minister-president werd toen aangewezen door de keizer en was aan hem verantwoording schuldig. De keizerlijke Diet was niet meer dan een adviesorgaan voor de keizer. Door de grondwet van 1947 werden de banden tussen keizer en regering geslaakt. Ten tijde van het bezoek bestond dit nationale parlement uit een Huis van Raden (Sangiin) met 252 zetels en een Huis van Afgevaardigden (Shugiin) (te beschouwen als Lagerhuis) met 512 zetels. De leden van het Huis van Raden worden voor een termijn van zes jaren gekozen; de helft wordt om de drie jaar gekozen. Honderd leden worden landelijk gekozen op basis van evenredige vertegenwoordiging door alle kiezers, terwijl de overige 152 worden gekozen in de 47

prefecturale kiesdistricten. De leden van het Huis van Afgevaardigden worden voor een termijn van vier jaren gekozen, tenzij deze Kamer eerder wordt ontbonden. De leden worden, deels direct, deels met een proportioneel systeem, gekozen. Japan kent algemeen kiesrecht voor volwassenen vanaf 20 jaar. Japanse burgers van 25 jaar en ouder zijn verkiesbaar voor het Huis van Afgevaardigden; die van 30 jaar en ouder zijn verkiesbaar voor het Huis van Raden.

De zittingen van beide Huizen kunnen gewone, buitengewone of speciale zittingen zijn.

De gewone zitting vangt aan in januari en beslaat 150 dagen. Na de convocatie van de Diet vindt een openingsceremonie plaats in het bijzijn van de keizer in het Huis van Raden. De belangrijkste wet is de begroting voor het fiscale jaar. Het belangrijkste recht van het Huis van Afgevaardigden is gelegen in het recht moties van wantrouwen of vertrouwen in te dienen. Het Huis van Raden, dat bij ontbinding van het Huis van Afgevaardigden zijn beraadslagingen staakt kan echter tijdelijk het Huis van Afgevaardigden, als dit ontbonden is, vervangen en een spoedzitting wegens een nationale noodtoestand door het kabinet gewenst wordt. Genomen maatregelen verliezen evenwel hun geldigheid, tenzij het Huis van Afgevaardigden deze binnen 10 dagen na zijn heropening aanvaardt. President en vice-president van het Huis van Raden, evenals de voorzitter en vice-voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, hebben de plicht de orde in de vergaderzaal te handhaven en regelen de agenda. Om hun onpartijdigheid te demonstreren kunnen deze ambtsdragers de band met hun partij negeren. Zij worden in geheime stemmingen gekozen. De voorzitters vertegenwoordigen hun Kamers. Het recht van wetgeving is een prerogatief van de Diet. Het recht van initiatief kan in beide Huizen gelijkelijk worden uitgeoefend (met steun van 20 leden in het Huis van Afgevaardigden en met steun van 10 leden in het Huis van Raden, terwijl voor een wetsvoorstel dat de begroting raakt de steun van respectievelijk 50 en 20 leden nodig is.) De minister-president dient alle wetsvoorstellen van het kabinet, die overweldigend talrijker zijn dan initiatiefwetsvoorstellen, in bij de Diet. Het is gebruikelijk dat wetsvoorstellen betreffende de begroting, sommige zeer belangrijke wetsvoorstellen en verdragen het eerst worden voorgelegd aan het Huis van Afgevaardigden. Overigens kunnen vaste en bijzondere commissies ook op hun gebied wetsvoorstellen voorleggen. Nadat wijzigingsvoorstellen op de grondwet in het parlement zijn geïntroduceerd en in elk van beide Huizen tweederde van de stemmen hebben verworven, dienen deze onderworpen te worden aan een nationaal referendum.

Het Japanse parlement kent twee typen commissies: vaste commissies (in het Huis van Afgevaardigden 20 commissies met elk 20 tot 50 leden; in het Huis van Raden 17 met elk 10 tot 45 leden) en bijzondere commissies. De samenstelling geschiedt proportioneel naar de omvang van de vertegenwoordiging van partijen of groepen in de Kamer. In de praktijk worden de commissievoorzitters aangewezen door de Kamervoorzitters, waarbij wederom rekening wordt gehouden met de proportionele sterkte. De belangrijkste commissie in elke Kamer is wel de commissie voor het budget, die dan ook de meeste leden telt. De leden ervan kunnen vragen stellen aan de minister-president en alle staatsministers. De commissies voor regels en werkwijze hebben taken die lijken op die van het College van Senioren in de Eerste Kamer. Het lot van een wetsvoorstel kan al afgelezen worden uit de behandeling in de commissies. Een commissie kan een wetsvoorstel amenderen of verwerpen, waarmee het voor plenaire behandeling vervalt, tenzij het een wetsvoorstel betreft dat stamt uit het andere Huis. In beginsel wordt de plenaire vergadering niet gebonden door een commissiebeslissing, maar in de praktijk is dat wel het geval, ook al om reden dat politieke partijen en groepen steeds proportioneel vertegenwoordigd zijn. De commissiebehandeling wordt afgesloten met een rapport gericht aan de Kamervoorzitter die vervolgens

de dag voor plenaire behandeling bepaalt. In de plenaire vergadering brengt de commissievoorzitter verslag uit, waarna het debat volgt, afgesloten met een stemming. In de behandeling wordt geen onderscheid gemaakt tussen wetsvoorstellen geïnitieerd door het kabinet of door parlementsleden.

In de commissievergaderingen moet ten minste de helft van het aantal leden aanwezig zijn. De beraadslagingen zijn besloten tenzij de commissievoorzitter bepaalt dat leden van de pers, radio en tv aanwezig mogen zijn. Commissies kunnen de aanwezigheid van staatsministers of regeringsafgevaardigden verlangen, terwijl dezen ook kunnen verzoeken voor een toelichting in een commissievergadering aanwezig te zijn onder voorwaarde van instemming door de commissievoorzitters. Gebruikelijk worden besluiten door een kamermeerderheid genomen volgens het systeem van mondelinge stemming en eventuele aantekening, bij zitten en opstaan of hoofdelijke stemming. Bij gelijke stemmen geeft de stem van de Voorzitter de doorslag. (Een zelfde methode wordt grosso modo in de commissies gevolgd.) Indien beide Kamers verschillend (lijken) te beslissen, staan twee wegen open. Het Huis van Afgevaardigden beslist opnieuw met 2/3 meerderheid van de aanwezige leden bij een afwijkende beslissing in het Huis van Raden of een verenigde commissie van de leden van elk Huis, bestaande uit 20 leden van wie 10 leden uit elke Kamer, beslist met uiterlijk 2/3 quorum van de commissieleden van elk huis en 2/3 meerderheid van het totaal aantal aanwezige leden. De kamerorganisatie staat onder leiding van een gekozen secretaris-generaal, die onder toezicht van de Kamervoorzitter alle officiële documenten tekent. Totdat de voorzitter en vice-voorzitter van de Kamer zijn gekozen, treedt de secretaris-generaal als voorzitter op. De staven van de Kamers zijn respectievelijk 1750 en 1300 werknemers. Elke Kamer kent een juridisch bureau van 70 ambtenaren om leden bij te staan bij het ontwerpen van wetsvoorstellen. De bibliotheek van de Diet heeft 850 ambtenaren, inclusief een staf van 160 researchers.

Recentelijk zijn ook maatregelen genomen of voorzien om de inrichting van de Diet te wijzigen. Zo is in de 146ste buitengewone zitting van de Diet op 29 oktober 1999 het systeem van regeringsvertegenwoordigers afgeschaft. Dezen assisteerden de staatsministers sinds de instelling van het parlement in 1890 vooral bij parlementaire interpellaties. Vervolgens zijn meer (8) vice-ministers aangesteld. Op 20 januari 2000 zijn vaste commissies voor fundamentele nationale beleidsmaatregelen in elke Kamer ingesteld, bestaande uit 30 leden in het Huis van Afgevaardigden en 20 in het Huis van Raden. Zij zijn gemodelleerd naar de «Prime Minister's Question Time» in Westminster. Elke week op woensdagmiddag komen zij voor vragen bijeen, alternerend in elk Huis, waardoor vooral de oppositie én de minister-president gelegenheid voor debat hebben. Voorzien was vanaf januari 2001 de structuur van een centraal kantoor van de minister-president met 22 ministeries en agentschappen te wijzigen in één kabinetkantoor met 12 ministeries en agentschappen. Het aantal staatsministers zou teruggebracht worden tot 14 of 17, terwijl 22 vice-ministers (Fukadaijin) en 26 politieke assistenten van de ministers (Daijin Seimukan) aangewezen zouden worden, met het doel de debatten in de Diet te verlevendigen. Tenslotte was het voornemen het aantal leden van het Huis van Afgevaardigden te verminderen van 500 naar 480 leden. Geconstateerd mag worden dat Japan door deze maatregelen en de lopende herziening van de grondwet doende is staatsrechtelijke hervormingen na te streven.

6. Het programma nader toegelicht.

De Japanse gastheren hadden zorggedragen voor een programma waarin formele ontmoetingen, vooral in het begin van de werkweek in Tokyo en Nagasaki, daaraan voorafgaand en daarop aansluitend omlijst werden met kennismaking van culturele en landschappelijke hoogtepunten van Japan.

Het bezoek aan premier Obuchi zou achteraf dramatisch blijken. De delegatie trof een vermoeide premier aan, die evenwel nog eens inging op de Japanse spijt over het aan de (Nederlandse) oorlogsslachtoffers aangedane leed ten gevolge van de Japanse agressie in Wereldoorlog II, conform de precisering die daar eerder aan gegeven was in overleg met de Nederlandse minister-president en als uitgangspunt voor het staatsbezoek van het Japanse keizerpaar aan Nederland. Vlak nadat de delegatie in Nederland was teruggekeerd kwam het bericht dat premier Obuchi na een beroerte in coma was geraakt. Hij overleed kort daarop. De verklaringen waren dat zijn gezondheid te wensen overliet, terwijl hij bovendien met grote interne politieke spanningen geconfronteerd werd en met een hevige vulkaanuitbarsting, die in zorg ook veel van de Japanse regering vergde. Op maandag en dinsdag werden respectievelijk bezoeken gebracht aan en korte besprekingen gehouden met de President van het Huis van Raden, Juro Saito, en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Soichiro Ito. Beiden waren in het gezelschap van vooraanstaande leden van hun Kamers. In deze vriendschappelijke gesprekken werd uitgesproken dat het Japanse en Nederlandse parlement, ook na de viering van 400 jaar Nederlands-Japanse betrekkingen, niet zouden kunnen ontkomen aan de voortzetting van de contacten, die geïntensiveerd zouden kunnen worden. Inderdaad heeft de Eerste Kamer enkele bezoeken van ambtelijke delegaties mogen ontvangen die zich kwamen oriënteren over de werkwijze, het stelsel van vergoedingen, de stand van automatisering en de inrichting van het gebouw. Tijdens een werkontbijt met dr. Taro Nakayama, voorzitter van de Japans-Nederlandse Parlementaire Vriendschapsliga, werden de Japans-Nederlandse betrekkingen in het algemeen besproken en de viering in Japan en Nederland, dat deze een periode van 400 jaar besloegen, in het bijzonder. Voor inzicht in de ontwikkeling van de Japanse economie was de introductie door en het zeer open gesprek met de vice-minister voor internationale economische zaken, Shimpo, die dat ook in vloeiend Engels deed, buitengewoon verhelderend: Aan de hand van overvloedig statistisch materiaal analyseerde minister Seiji Shimpo de aard en de oorzaken van de langdurige stagnatie die in de jaren negentig ontstaan was; en hoewel optimisme over een nieuw Japans groeipotentieel niet zonder meer gegeven is, meende minister Shimpo toch dat een optimistisch scenario meer in de rede lag. Mede in dat verband werd de stelling ontwikkeld dat er, hoewel de binnenlandse consumptie stagneert, ook tekenen zijn dat enige duurzame groei ontstaat. De inleidingen van de voorzitter van de delegatie voor een hoogwaardige vertegenwoordiging van de Keidanren en de LDP over recente ontwikkelingen op economisch en technologisch gebied in de Europese Unie en over de Nederlandse economische positie, en de aantrekkelijkheid daarvan voor Japanse investeringen en handelscontacten, sloten goed aan bij de Japanse preoccupatie met de eigen economie en de vergrote interesse in Europa. Zo kon de delegatie ook kennis nemen van een rapport van een delegatie van de Keidanren die de Europese Unie daarom bezocht had, en van voornemens van de minister van Buitenlandse Zaken, Kono, om ook de politieke banden met de Unie te intensiveren. (Vgl. Slotcommuniqué van de 9e EU-Japanse topontmoeting op 19 juli 2000 met de aankondiging voor een «Decade van EU-Japanse samenwerking».)

Een gelijksoortige belangstelling kwam tot uiting bij de ontvangst en werklunch met de «Diplomatie Research Committee» van de LDP. In

globale bewoordingen bracht de heer Korthals Altes deze themata ook ter sprake tijdens een tafelrede, uitgesproken ter gelegenheid van een zeer vriendschappelijk diner, aangeboden door zijn collega Juro Saito. De delegatieleider nam deze gelegenheid evenwel ook te baat om het talrijke en hooggeplaatste Japanse gezelschap nog eens te doordringen van Nederlandse gevoelens omtrent het gebeurde in de Tweede Wereldoorlog. Hij deed dat in de volgende bewoordingen:

«Mr. Speaker, not many countries can boast such lengthly profitable and, in general, peaceful relations as we have. The break in these relations halfway through the last century is still a painful memory to older generations, and the passing of the years certainly does not make things any easier. We have therefore viewed with respect the recent steps of the Japanese Government to alleviate this pain. The same willingness to help assuage the pain can be seen in such programmes as the «Peace, Friendship» and the efforts of your embassy in the Netherlands. Her Majesty the Queen has personally gone out of her way to emphasise the lasting and good relations between countries. I therefore express the hope in this connection that the forthcoming state visit of the Emperor of Japan to the Netherlands will emphasise that the relations between countries are peaceful, in the interests of welfare and prosperity of the peoples of our countries. Without forgetting the past and while learning the lessons it has to offer us, we may not continue to blame later generations for the errors of previous generations.»

Uit de reactie van de Japanse aanwezigen kon worden opgemaakt dat zij de ernst en bedoelingen van deze woorden aanvaardden. In dat perspectief was het ook bijzonder treffend en eervol dat de Voorzitter der Kamer en zijn echtgenote, begeleid door de Nederlandse ambassadeur, door de keizer en de keizerin in gezamenlijke audiëntie werden ontvangen. Formele ontmoetingen waren er ook met de prefect en de burgemeester van Nagasaki. In toespraken ging de delegatieleider in op de aanwezigheid van Nederlanders gedurende een lange periode in Deshima, op de verschrikkingen die in het Atoombommuseum tentoongesteld werden, en op de Japanse inspanningen om Deshima te restaureren. Als afsluiting van een pre-openingsceremonie, verricht door de leider van de delegatie, bood deze een gegraveerde koperen scheepsbel aan. Het gaf blijk van een levend historisch besef dat in de hoofdstraten van Nagasaki rode, witte en blauwe wimpels met het VOC-symbool wapperden. Een Huis ten Bosch, dat soms op bijna ware grootte Nederlandse bouwwerken omvatten gaf de delegatie even een «thuisgevoel». Hoewel het merkwaardig is de Utrechtse Dom – overigens zeven meter korter dan in Utrecht – te zien met Japans berglandschap als achtergrond. In Huis ten Bosch zelf trof de delegatie studenten Japanologie uit Leiden aan die op die locatie hun kennis van de Japanse taal in theorie en praktijk gedurende een studiejaar kunnen verdiepen. Bij de delegatie kwam de vraag op of de presentie van Nederlandse bedrijven op die locaties, die door miljoenen Japanners bezocht werden, geen uitbreiding behoefden. Een vergelijkbare vraag kwam op toen de delegatie kon kennisnemen van de ontroerende zorg die een Japanse monnikenorde besteedt aan het onderhoud van oude graven van Nederlandse zeelieden die in vroeger eeuwen bij Nagasaki omgekomen waren. Het ware te wensen dat vanuit Nederland voor een dergelijk respectvol onderhoud ook middelen ter beschikking gesteld zouden worden. Een bezoek aan het vernieuwde Van Siebold Museum kwam helaas onder een te grote tijdsdruk te staan. Het is de delegatie opgevallen hoeveel waarde Japanners hechten, mogelijk mede in de hand gewerkt door hun nogal feitelijk ingesteld onderwijs, aan de bijdragen die Nederlanders en VOC-dienaren tijdens de z.g. «Hollandse brug» (1640–1853) en door middel van de Rangaku (Hollandse studiën) hebben geleverd aan de Japanse wetenschap, cultuur en landschapsopbouw. Zeer veel respect genieten in Japan de Nederlandse waterbouwers, die wel hebben bijgedragen aan de beteugeling van overstromingen, aan

droogleggingen en havenontwikkeling, met hoogtepunten in de periode 1872–1903. Naast ingenieurs als Van Doorn en Escher, en rijswerkers, is in het bijzonder Johannis de Rijke, afkomstig uit Colijnsplaat, in het Japanse geheugen gegrift. De Rijke trad in Japanse staatsdienst en woonde dertig jaar in dat land. In april 2000 was een «Johannis de Rijke-symposium» gepland in Osaka, waar Nederlandse en Japanse deskundigen kennis over waterbeheer zouden uitwisselen. Japanners staan er soms – beleefd – van te kijken dat Nederlanders deze en andere grote «zonen» niet kennen. Japanse eerbied voor het verleden kon de delegatie ook ervaren uit een speciaal bezoek aan de tentoonstelling «National treasures of Japan», ter ere van de viering van 50 jaar «Wet ter bescherming van cultureel bezit», die weer in het perspectief stond van een wet uit 1872 «voor het bewaren van overblijfselen uit het verleden», toen de Meiji-modernisering van 1868 te drastisch dreigde uit te pakken met verwaarlozing of vernietiging van traditionele objecten. Sommige bijeengebrachte kunstschaten werden slechts spaarzaam tentoongesteld vanwege hun betekenis voor het Boeddhisme, of vanwege omvang, gewicht en broosheid. Bij een bezoek aan het Edo-Tokyo Museum verkreeg de delegatie een blik in het dagelijks leven van de vroegere Japanse hoofdstad door de reconstructie van behuizingen en de aanwezigheid van voorwerpen, zoals de Nederlanders die konden zien bij hun hofreis naar Edo, nadat Japan gesloten land (Sakoku) was geworden. Daarvoor had de delegatie al een bezoek gebracht aan het oude Boeddhistische centrum in Kamakura en genoten van een deel van een uitvoering in een Kabuki-theater (met Engelse vertaling).

Vanaf Nagasaki werd de delegatie in Kyoto getraceerd op hoogtepunten uit de Japanse cultuur, o.a. de Kinkakuji-tempel, het Nijo-jo-kasteel, de Kiyomizu-tempel. Alle delegatieleden namen de uitdaging aan hun ambachtelijk kunnen te laten zien in textielworkshop. Hoezeer de Japanse gastheren zich inspanden om hun gasten zeer bijzondere indrukken mee terug te laten nemen, bleek wel bij het bezoek aan tempelcomplexen waar de delegatie werd toegelaten op plaatsen die gewoonlijk niet toegankelijk zijn voor Japanners vanwege hun religieuze betekenis, of bij het bezoek aan een waterpaviljoen van de Shogun. Daarnaast boden de Japanse gastheren de delegatie een staalkaart aan fysieke geneugten, zoals meedoen aan een (verkorte) theeceremonie, en in culinaire betekenis oplopende diners als tempura, teppanyaki en diner in een geishahuis. De Nederlandse delegatie is al zijn gastheren dankbaar voor blijvende indrukken en goede contacten voor de toekomst, maar in bijzonder veel dank verschuldigd aan Yuji Nakamura c.s., directeur-generaal voor internationale betrekkingen van het Huis van Raden, voor wie geen moeite teveel was, ook zodanig dat hij in Kyoto de delegatie op een tafeltoespraak in het Nederlands onthaalde. Terugvliegend zien we uit de raampjes op glorieuze wijze Fuji-San en beseffen dat de inhoud van een haiku voor ons bij dit vertrek troost biedt: «Wijs is hij die Fuji-San beklimt, wijzer is hij die Fuji-San niet beklimt. De meeste wijsheid bezit hij die Fuji-San van een afstand beschouwt».

De Voorzitter van de delegatie,
Korthals Altes

De griffier van de delegatie,
Baljé

PROGRAMMA VOOR HET BEZOEK VAN DE DELEGATIE VAN DE EERSTE KAMER AAN JAPAN**Zaterdag 25 maart**

09.20 uur	Aankomst delegatie (KL 861) te Narita, Tokio en vervoer naar Hotel Okura
17.20 uur	Vertrek uit Hotel Okura, naar Residentie
17.30 uur	Briefing ambassade, gevolgd door informeel etentje bij Ambassadeur Van Nouhuys

Zondag 26 maart Kamakura

08.00 uur	Vertrek uit Hotel Okura naar Kamakura
10.15–13.50 uur	Bezoek aan Kamakura, inclusief lunch
13.50 uur	Vertrek naar Tokio
16.20–17.10 uur	Kabuki theater
17.30 uur	Terug naar Hotel Okura
Avond	Informeel diner aangeboden door de Diet.

Maandag 27 maart

09.40 uur	Vertrek uit Hotel Okura naar House of Councillors
10.00–10.50 uur	Bezoek aan voorzitter Japanse Huis van Raden, Juro Saito
11.30–12.30 uur	Bezoek aan Tokyo National Museum voor speciale bezichtiging van de tentoonstelling National Treasure of Japan
13.00 uur	Informeel lunch in het Akasaka Prince Hotel
15.00–16.00 uur	Gesprek met de Vice Minister voor internationale economische zaken, Seiji Shimpō
16.30–17.10 uur	Bespreking met de voorzitter van de Europa Commissie van de Keidanren, Toshio Morikawa (tevens president van de Sumitomo-bank), bijgewoond door 10 leden van de Keidanren, na een inleiding door Mr. Korthals Altes
18.00 uur	Welkomstdiner aangeboden door voorzitter van het House of Councillors, Juro Saito

Dinsdag 28 maart

08.00–09.00 uur	Werkontbijt met Dr. Taro Nakayama (voorzitter van de Japans-Nederlandse Parlementaire Vriendschapsliga).
09.55 uur	Vertrek uit Hotel Okura

10.15–10.50 uur	Bezoek aan de voorzitter van het Japanse Huis van Afgevaardigden, Soichiro Ito
11.10–11.30 uur	Bezoek aan Premier Keizo Obuchi door delegatie en Ambassadeur
12.00–13.00 uur	Bespreking met de vice-voorzitter van het LDP Diplomatic Research Committee, Dr. Aichi (voormalig Vice-Minister van Buitenlandse Zaken), naar aanleiding van een lezing door Mr. Korthals Altes
13.50 uur	Winkelen (indien gewenst)
15.00–15.30 uur	Audiëntie van de heer en mevrouw Korthals Altes door het Keizerlijk Paar, onder begeleiding van de Ambassadeur
16.30 uur	Bezoek aan Tokyo-Edo Museum
18.00 uur	Diner aangeboden door Ambassadeur Van Nouhuys voor Japanse en Nederlandse gasten

Woensdag 29 maart

08.00 uur	Bagage wordt verzameld
09.00 uur	Vertrek naar Haneda Airport
10.40 uur	Vertrek naar Nagasaki (ANA 663)
12.35 uur	Aankomst Nagasaki
13.00–14.00 uur	Lunch in het International Hotel, in aanwezigheid van de Nederlandse Honorair Consul Matsuda
15.00–17.00 uur	Bezoek aan Huis ten Bosch
18.20 uur	Aankomst in Hotel New Nagasaki
19.00–20.30 uur	Diner aangeboden door gouverneur Genjiro Kaneko
21.00–21.30 uur	Bezichtiging van de stad vanaf de berg Izayama

Donderdag 30 maart

08.45 uur	Vertrek uit het hotel
09.30–10.05 uur	Bezoek aan oude Hollandse Begraafplaats
10.15–11.05 uur	Bezoek aan Atoombom-museum
11.30–11.50 uur	Beleefheidsbezoek aan gouverneur Kaneko en presentatie aan de pers
12.00–13.00 uur	Lunch
13.15–13.45 uur	Bezoek aan Von Siebold Museum

14.00–14.40 uur	Informeel pre-openingsceremonie van het Deshima restauratieproject en aanbieding scheepsbel van «Liefde» door Mr. Korthals Altes
14.45–15.30 uur	Bezoek Deshima-eiland
16.15 uur	Vertrek van Nagasaki naar Osaka
18.00 uur	Bij aankomst op Osaka vliegveld welkom door Consul-Generaal Osaka-Kobe, De Vries

Delegatie reist door naar Kyoto, waar ze in het Miyako-hotel verblijft.

20.00 uur	Diner (teppanyaki)
-----------	--------------------

Vrijdag 31 maart

08.30–18.00 uur	Toeristisch programma O.a. bezoek aan Kinkakuji-tempel, Nijo-jo-kasteel, Kiyomizu-tempel, Yuzen-Zome (Japanse kimono verf workshop), handicraft centrum
19.00 uur	Diner in Geisha-huis

Zaterdag 1 april

06.00 uur	Verzamelen bagage
07.30 uur	Vertrek naar vliegveld
09.30 uur	Aankomst op vliegveld
10.30 uur	Vertrek naar Nederland (KL 868)

RELATIONS BETWEEN THE NETHERLANDS AND JAPAN

The delegation of members of the Upper House of the States General of Netherlands greatly appreciates this opportunity to exchange ideas with you about matters of common interest. We are commemorating both in your country and in the Netherlands the fact that relations between our two countries have existed for 400 years. This fact is all more special because in the first 254 of these years the Netherlands was Japan's sole window on to the Western world. Relations between our countries are thus of a unique nature. The special character of these relations is being emphasised by a number of official visits. A visit by the Dutch Prime Minister and the Minister for Foreign Affairs to your country. Now, at the invitation of the House of Councillors of Japan, this visit by a delegation of the Upper House of the Netherlands Parliament. In April, a visit by the Prince of Orange, the heir to the throne in the Netherlands. And, finally, the Emperor and Empress of Japan will pay a State visit to the Netherlands in May.

Relations between our two countries were established in the year 1600 as result of Dutch commercial enterprise. The Dutch were merchants. The city of Rotterdam, – now the world's largest port but at that time still a city in the making – sent out five ships. One turned back before even leaving Rotterdam, two were captured and one foundered off Chile and the fourth, the *Liefde*, ran aground near Nagasaki. The reason why the Dutch mounted these expeditions in the 17th century was not to conduct wars or to colonise but to trade. The economy therefore lies at the root of our relations. This is why I will deal first with the economic developments.

ECONOMIC SITUATION

Two years ago we watched the start of the economic crisis in Asia with great concern. This was soon followed by a Russian debt crisis and a crisis in the Brazilian economy. At that time, it was seemingly the received wisdom that Europe too would suffer an economic crisis. Nonetheless, it has not occurred. As I am not an economist I cannot offer a reasoned explanation. I can, however, cite the facts. The economy in the Netherlands has continued to grow by over 3% a year and is still doing so this year. Only later this year and next year will there be a certain levelling off. One of the reasons for the strength of the European economy is the impetus that economic unification has given to the economy through scale enlargement and the disappearance of barriers to economic trade: goods, services, capital and labour.

The process of scale enlargement is leading in this stage to large cross-border mergers, in which privatised and liberalised postal telecommunications companies are playing an important role. The energy sector has now been privatised and we are on the eve of a liberalisation of the gas and electricity market. In the financial world there have been mergers of banks and acquisitions by large insurance companies. Retail companies too have been expanding by means of acquisitions. Over a long period this has led to very optimistic market sentiment. After a slight dip, the share prices of the financial institutions have now stabilised at a lower level. The same is true of the food industry and the retail sector. But electronics, telecom, IT and Internet companies are pushing the stock market indices upwards. In short, much is in a state of flux, and tomorrow everything may very well be different from the way it is today.

The labour market is beginning to show signs of strain. Employment is still growing and the rate of unemployment has not been so low in 20 years. Nonetheless, the number of people incapacitated for work gives cause for concern.

Another worrying problem is the structural unemployment among the non-indigenous population. Political stability, the climate of spiritual freedom and the prosperity of Europe hold a great attraction for refugees and people from less developed areas. This has resulted in a high level of immigration. Some of these immigrants are political refugees who are entitled to asylum. They are therefore absorbed into our country and other European countries. But there is also a large group of economic refugees. However understandable their wish may be to share in European prosperity and however much many of them are also prepared to work hard to build a future, a choice must still be made and it is bound to favour those who are entitled to asylum. In consequence, there is a large pool of aliens who are not yet legally or illegally resident in Europe and who cannot take part in the labour market.

GOVERNMENT FINANCES

The news about the state of government finances is as favourable as that about the economy. After years of heavy cuts in government expenditure from 1982 to around 1995, government finances are now on a sound footing. Last year saw a surplus for the first time since the early 1970s. Economic growth has provided an unexpected stimulus for this rationalisation of government finances. Nonetheless, the size of government debt in absolute terms and the interest payable on it annually still gives cause for concern. The annual interest amounts to 35 billion guilders (17 billion US dollars). We are now therefore engaged in a political debate on the question of whether the extra revenues at the disposal of the government should be used in their entirety to repay the government debt or may also be used in part to alleviate needs in the education and health care sectors.

It is important to point out that the Lower House of the States General has approved a new tax system for the 21st century. The system will take effect on 1 January 2001. There will be tax reductions across the board. The Netherlands will thus become more attractive for entrepreneurs. Companies already regard the tax climate in the Netherlands as favourable.

EUROPEAN UNION

The main economic development presently facing a large part of the European Union is the introduction of the euro for all payment transactions. This is scheduled to occur on 1 January 2002.

Besides its efforts on the economic front in general, the European Union is also having to make political and economic efforts in connection with the enlargement of the Union to include a large number of Central European countries. The differences in levels of prosperity and economic development are very marked. The transition will therefore make heavy demands on European solidarity. In addition, however, the political structures of the Union are not suitable for an enlargement on this scale. At present, every country provides at least one member of the European Commission – the day-to-day management of the Union – and the large countries provide two. If this number is extended endlessly, the Union will become unmanageable. The spectre of bureaucracy is already haunting Brussels. The body with decision-making powers – the European Council – is also expanding rapidly as the number of countries increases. Moreover,

there are also constraints on the size of the European Parliament and the number of members for each Member State must therefore be reduced. It is hoped that decisions on the new structure of the Union can be taken this coming December during the Intergovernmental Conference in Nice.

Talking about the European Union and about the enlargement, I cannot fail to point out that the establishment of the European Communities, which preceded the establishment of the European Union, has been the main development of the 20th century. Until 1945 Europe was a torn and warring continent. The horrors of the Second World War with the extermination camps were so great that when peace was restored steps were taken to banish war from Europe. The Council of Europe was founded and the European Coal and Steel Community fused the management of the coal and steel industries of France, Germany, Italy and the Benelux countries. The aim was to banish war for ever. The European Communities have, in this respect, been completely successful. In addition, the population of these countries has experienced an unparalleled growth of prosperity. The Community of the Six has grown to a Union of Fifteen. The dividing line between Western and Eastern Europe disappeared in 1989. The economies of the countries, freed from communism, will thus be able to evolve. In the Balkans the rivalries and nationalist struggles of an earlier era have been revived. The expansion of the Union must serve two aims: the creation of a sustainable peace in that region in the same way as elsewhere in Western Europe and the achievement of the same level prosperity as in Western Europe.

The economic and political cooperation in Western Europe has enabled us to set aside centuries of enmity. The past, including the Second World War, may not be forgotten. We and future generations must learn lessons from it in order to avoid repetition.

FUTURE RELATIONS BETWEEN THE NETHERLANDS AND JAPAN

Similarly, in our relations with Japan, which have generally been excellent over the four hundred years, the Second World War should not be forgotten since we must continue to learn lessons from it.

Allow me to express the hope that the State visit of the Emperor of Japan to the Netherlands will emphasise the fact that relations between our two countries are peaceful, in the interests of the growth of prosperity and the welfare of the peoples of our countries. Without forgetting the past, we may not continue to blame later generations for the faults of earlier generations.

Esteemed Speaker, Your Excellencies, Ladies and Gentlemen,

Last week in Lisbon a European Union summit was held under the Portuguese presidency. I refer to this meeting because its agenda is, in my view, illustrative of how the Europe of the European Union is evolving. Like others who have watched recent developments, I believe that this Europe is becoming less politically ideological and less preoccupied with achieving short-term institutional bureaucratic solutions. The Europe that is now taking shape is more businesslike, more quantitatively-oriented and takes its decisions in the form of directives of more general scope. I would observe that underlying this Europe is a vigorous European integration process – a process in which supranational objectives merge harmoniously with intensive intergovernmental consultation. I note with pleasure that the Netherlands is a factor of significance in this Europe owing to the nature of its social and economic situation, its tranquil labour relations which are attributable to rational consultation between the two sides of industry and the government, and the favourable geographic location of the country. I am therefore convinced that the Netherlands will continue in the future to be what we term a European «main port», in other words a gateway and trading hub par excellence.

It is this theme which I should like to examine in my short address this afternoon.

What you may wonder, Mr Speaker, what was under discussion in Lisbon that was of such importance? Well, it was the decision to build a knowledge-intensive economy in Europe. The basis of the «new economy», as some view it. Needless to say, such a step does not mean that we intend to neglect our «old economy». What it does mean, though, is that Europe has realised that it is in danger of losing out to the United States in the race to establish a knowledge-based economy. The United States innovates faster, is better at mobilising knowledge in the economy, exploits information and communication technology more effectively and generates a more dynamic form of entrepreneurship. This is also evident from the differences in production and growth figures. Although Europe has its own successes, notably in mobile telephony and smart cards, 88 out of 100 homes in Europe do not have an Internet connection, compared with only 50 out of 100 in the United States. It has, however, been realised that economic growth is increasingly dependent on new sectors such as information and communication technology. The European Commission is therefore formulating objectives designed to make the European Union economically stronger than the United States within ten years and to reduce unemployment in 2010 to 4% of the working population.

During the 400 years in which Japan and the Netherlands have maintained good and friendly relations, you have perhaps gained an image of the Dutch as commonsensical, down-to-earth people. So I hardly need to say that we realise full well that governments do not create jobs and also do not invest in (risky) high-tech businesses. They leave this to private enterprise. We do not therefore wish to engage in political window dressing. This would be bad for open democratic relations. And it would not provide the prospect of employment for the 15 million jobless in Europe (almost as many as the total population of the Netherlands). This group includes many people who have no prospect of finding work. But Europe realises that the «E» of Economic and Monetary Union must now be taken seriously. It is expected in this connection that social security will

remain a responsibility of the Member States, taking into account the differences and the transformations taking place in this field.

Europe seems to have recognised at the Lisbon summit that there is once again an American challenge. I would recall that in 1967 the French publicist and politician Servan Schreiber wrote a book on this theme («Le défi Américain»). Subsequently, the major European companies, united in the «Round Table of European Industrialists», adopted this analysis in their «Agenda for Europe» under the direction of the then management of Philips. The European Commission in turn used this to develop a programme that ultimately led to the establishment of the European internal market in the 1980s and 1990s, as the final step in the process initiated by the formation of the European Economic Community of 1958. This liberalised market, with its free movement of goods, services, persons and capital, is almost complete, and is based on more rapid decision-making in an already complex Europe and also on several hundred general directives. As I have already remarked Europe is becoming more businesslike and, notwithstanding all the differences, also more united. The Member States are increasingly prepared to bundle together their sovereign powers within the European integration process.

This integration trend was naturally also evident at the Maastricht Summit in the Netherlands, where the decision was taken to introduce a single currency – the euro – and a single European Central Bank (ECB). Under the direction of our fellow countrymen Mr Duisenberg, the ECB is succeeding in a circumspect manner in implementing a sensible interest policy. At the same time, the Member States have accepted that, in order to achieve convergence, budgetary and monetary discipline is required within the Economic and Monetary Union. As a result of the stability pact that has been concluded the Member States are no longer free to diverge from the agreed convergence criteria as they see fit. In addition, the Member States have accepted that their economies will be increasingly pushed towards convergence by means of guidelines.

If you were to remonstrate that, for major steps of this kind towards integration by sovereign and long-established States, a favourable political constellation is desirable but not essential, I would certainly agree with you. Because this was certainly the position when the decisions were taken that led to the introduction of the euro and the Central Bank. After the fall of the Berlin Wall and the reunification of Germany, all Member States realised that a further deepening of the integration process was necessary. France hoped in this way to retain its grip on a stronger Germany, and Germany was in these circumstances prepared to sacrifice the German mark and its monetary decision-making powers. As it happened, France and Germany had in those years political leaders in the persons of President Mitterrand and Chancellor Kohl who were firmly in the saddle in their own countries. They were thus in a position to use the momentum generated by the French-German axis to accelerate the integration process. Despite this fortuitous political configuration, Europe acted in a cool and calculated manner in taking the step towards monetary union.

This policy line was continued at the Amsterdam summit when the foundations were laid for the enlargement of the European House. It is intended that this House should in due course have 28 occupants rather than the present 15. Reform of the European agricultural model and its financing, the organisation of a balanced regional policy, and strict enforcement of limits on the rise of budgetary income until 2001 are currently three crucial areas of the EU's «Agenda 2000». Here too, therefore, there is both progress and transparency within Europe.

Mr Speaker, with your approval I should just like to mention a few other far-reaching developments. At the end of last year it was decided in Helsinki that joint European policy in the field of justice and home affairs should be given greater content and scope. Besides a greater willingness to exchange information, which points to growing mutual confidence, the Member States are stepping up cooperation on refugees, asylum seekers and cross-border crime. A common approach to terrorism and fraud is also being implemented. Developments in these areas too cut deeply into the sovereign powers of the Member States. No European can now maintain that «Europe» is abroad rather than home. This is something which is already apparent to many non-Europeans, much to the surprise of those Europeans who still appear obsessed by the few differences that do exist. This is not to say that the different European States do not have their own history, their own cultural characteristics and an unchanging political geographical location. On the contrary. And in this respect the enlargement of the European Union to which I have just referred will increase the opportunities for a more variegated and less inwardly tense Europe. Devolution in, of all places, the United Kingdom, with greater independence for Scotland and Wales, is perhaps a sign of the times.

Mr Speaker, this brings me almost to the end of this short address on the present state of the European Union. For the sake of a better understanding of the background to my remarks, I would like to remind you that the major European integration adventure was started in order to promote peace in Europe and the prosperity of European States and peoples. The lessons of the First and Second World Wars also hit home hard in Europe. For younger generations of Europeans it is almost impossible to comprehend the scale of what has been achieved in just over 50 years. From its inception in 1950 with the European Community of Coal and Steel, when the then Member States relinquished control over the resources which at that time determined their capacity for war, the present European Union has evolved into an interesting market and an international player of growing importance. This can be a good thing in an increasingly interdependent and hence seemingly shrinking world. Because as you and we know only too well, this interdependence tends to manifest itself in the form of sensitivities and vulnerability and certainly not in the guise of a safer world.

It is therefore good to realise that strong and lasting friendships, even over great distances, are not only possible but even stimulating and useful. I am referring, in particular, to the 400-year link that has been developed between our two countries in a usually peaceful and constructive way. This is why I very much hope that your country, society and business community will wish to take advantage of the link with our country, which is your vigorous partner in the European Union of both the present and the future.

It is pleasing to note that for once the economists seem to have got things right in their prescription for dealing with the Asian and Latin American crises, which thus seem to have been overcome. It is even more pleasing to note the recovery of the Japanese economy. This is good news from the point of view of the substantial investments that our countries have made in one another. Looking at the trade figures and the investment opportunities we think that much capacity still lies fallow. In any event I hope that this brief political and economic overview of developments in the European Union will have convinced you that in investing in our country, as a major gateway and trading hub of the increasingly unified European continent, you have taken strategic steps of great significance.

We shall be glad to support you in any further steps you may wish to take along this path, with a view to increasing the welfare and prosperity of our peoples and reinforcing our ties.

Thank you.